

відносить заперечні префікси *un-*, *in-* із варіантами внаслідок асиміляції *ir-*, *il-*, *im-*, *dis-*, *non-*, суфікс *-less*, а також словотвірні морфеми *never-*, *no-*, *not-*, які безпосередньо не беруть участі у формуванні заперечної предикативності та роль яких обмежується лише створенням заперечних понять” [7, с. 11].

З фрагменту огляду основних напрямків дослідження категорії заперечення усучасній лінгвістиці спостерігаємо превалювання праць, присвячених опису парадигми засобів вираження заперечення в англійській мові.

Вважаємо доцільним розроблення комплексної методики визначення кореляції категорії заперечення із семантикою й граматичними властивостями слів на текстовому матеріалі із суцільною вибіркою, достатньою для отримання статистично значущих результатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. Энциклопедия, 1966. – 608 с.
2. Жеребкін В. Є. Логіка : підручник [для студ. юридичних спец.] / В. Є. Жеребкін. – К. : Т-во „Знання”, 2006. – 256 с.
3. Конверський А. Є. Логіка (Традиційна та сучасна) : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / А. Є. Конверський. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 536 с.
4. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Джон Лайонз. – М. : Едиториал УРСС, 2010. – 544 с.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
6. Юхт В. В. Общеотрицательное предложение в монологической системе (на мат. совр. англ. языка) : автореф. дис. на соискание науч. ст. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки” / В. В. Юхт. – К. : КПИИЯ, 1983. – 20 с.
7. Quirk R. A Grammar of Contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech. – NY : Longman Group LTD, 1972. – 1120 p.

**Мирослава Шенько
(Чернівці)**

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОДАЛЬНИХ СЛІВ І МОДАЛЬНИХ ЧАСТОК У КОНСТРУКЦІЯХ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ ПРИПУЩЕННЯ

Аналізуються модальні слова та модальні частки, що є лексичними засобами реалізації значення припущення.

Ключові слова: *модальність, модальні слова, висловлення-припущення.*

Анализируются модальные слова и модальные частицы, выступающие лексическими способами реализации значения предположения.

Ключевые слова: *модальность, модальные слова, выражение-предположение.*

The article deals with the analysis of modal words and modal particles in constructions with the meaning of supposition. The assumption is a form of mental activity. For the situation of assumption minimum three components are required: the subject of assumption (speaker, who expresses a guess), the object of assumption (object, phenomenon, situation, about which assumption is expressed) and the determination of modal assessment. Lexical means of the assumptions expressing make up a significant part of the subjective modality. They cover certain lexical and grammatical word classes (modal auxiliary verbs, modal adverbs, particles) parenthesis, modal phrases. The object of the investigation is represented by the examples chosen from German works of fiction of the 20th-21st centuries. The illustrative material analyses shows that in the German language there exists a whole system of the assumption modality expressing aimed at the different degrees of confidence. The analysis of the means as the carriers of pragmatic functions is very promising.

Key words: modality, modal words, assumption.

Однією з важливих категорій при аналізі конструкцій зі значенням припущення є категорія модальності. Розкриття її сутності як функціонально-семантичної категорії, розрізнення в ній об'єктивної (як відношення змісту повідомлення до дійсності у вимірах реального та ірреального) і суб'єктивної (як ставлення мовця до повідомлюваного) модальності уможливають комплексне дослідження сукупності засобів її вираження на різних рівнях мовної системи (В.В. Виноградов, О.В. Бондарко, І.А. Бехта, В.В. Козловський, О.І. Москальська, В.Г. Адмоні, Ф. Палмер, В.З. Панфілов, І.В. Смуцинська, Р.О. Якобсон, Х. Буссманн, Г. Ольшлегер, J. Nuyts та ін.).

Розглядані конструкції є підкатегорією епістемічної модальності, яка, в свою чергу, є складником суб'єктивної модальності і орієнтована на вираження значень вірогідності/достовірності, істинності повідомлюваного, ступеня повноти та характеру знань мовця про повідомлюване (Г.А.Золотова, М.А. Кронгауз, Л.С. Єрмолаєва, А.Р. Кінг, О.І. Беляєва, М. Хундт, Ф. Кіфер, Г. Ціфонун, та ін.).

Припущення є одним із найбільш поширених модальних значень, проте у ході опрацювання теоретичного матеріалу ми зіткнулися з проблемою недостатнього вивчення функціонування конструкцій із значенням припущення в сучасній німецькомовній літературі, що і визначає актуальність статті.

Метою статті є аналіз сукупності лексичних засобів вираження епістемічної модальності припущення. **Об'єктом дослідження** є конструкції із значенням припущення в німецькомовній літературі кінця ХХ – початку ХХІ ст. **Предметом дослідження** слугують модальні слова і модальні частки як засоби реалізації припущення.

Лексичні засоби вираження припущення становлять частину

засобів суб'єктивної модальності. Вони охоплюють окремі лексико-граматичні класи слів (допоміжні модальні дієслова, модальні прислівники, частки), вставні конструкції, модальні фрази. Описуючи модальні слова німецької мови, котрі виражають припущення, ми, вслід за В.Г. Адмоні, використовуємо термін „модальні слова” („Modalwörter”), не дивлячись на те, що в німецькомовній літературі цей клас позначають як „модальні прислівники” („Modaladverbien”), підставою для чого служить повна відповідність морфологічних структур прислівників і даних слів. Одні з них, як і прислівники, незмінювані (*vielleicht, möglicherweise*), інші можуть утворювати ступені порівняння (*wahrscheinlich – wahrscheinlichster – am wahrscheinlichsten*) [1, с. 210].

Однак між класом прислівників та класом МС спостерігаються вагомні відмінності. По-перше, МС, на відміну від прислівників, виражають не ознаку здійснюваної або здійсненої дії, а оцінку висловлення мовцем з точки зору відповідності його об'єктивній дійсності [1, с. 210]. Така оцінка може бути модальною як судження про процес з точки зору його реальності-нереальності (*schwerlich, möglich, wahrscheinlich, gewiß, sicher*) або ж передавати емоційне ставлення мовця до процесу (*leider, glücklicherweise*).

Зазвичай модальні слова за їх семантикою поділяють на підкласи (від двох до п'яти). Так, Д. Леманн та Д. Шпрангер виокремлюють п'ять класів модальних слів: потенційні (*vielleicht, kaum i m.đ.*), підсилювальні (*offenbar, selbstverständlich i m.đ.*), оцінні (*leider i m.đ.*), стверджувальні та заперечні (*ja, doch, gewiss, nein i m.đ.*), а також модальні слова, які узагальнюють певне висловлювання (*übrigens, schließlich, i m.đ.*) [9, с. 245].

Більш мінімалістична щодо класифікації позиція О.В. Гулиги. Вона пропонує дві великі підгрупи „припускаючих” та „підсилюючих” модальних слів, які ставлять під сумнів реальність цілого стану речей (*vielleicht, wahrscheinlich, möglich, gewiss, wohl*), і „оцінюючих” модальних слів, які виражають суб'єктивне ставлення мовця до висловлюваного (*glücklicherweise, hoffentlich, leider, schade*) [6, с. 83–88].

Натомість, Г. Хельбіг та А. Хельбіг виділяють п'ять видів модальних слів за характером ставлення мовця: епістемічні модальні слова (*zweifellos, fraglos, tatsächlich*) – виражають впевненість („індикатори впевненості”), дохастичні модальні слова (*wahrscheinlich, vielleicht*) – припущення / невпевненість („гіпотетичні індикатори”), а дистанційні індикатори (*angeblich, vorgeblich*) маркують, що мо-

вещь передає слова іншої особи. Спільною рисою цих трьох класів є те, що вони виражають ступінь впевненості чи надійності щодо висловлюваного мовцем повідомлення. Решта два класи – емотивні модальні слова (*leider, erfreulicherweise*) – передають емоційне ставлення мовця до наявного стану речей. Останні ж, оцінні індикатори, за допомогою яких мовець виражає раціональну та кількісну оцінку повідомлюваної ним пропозиції [8, с. 56–58].

З наведеного вище огляду видно, що більшість мовознавців поділяють модальні слова фактично на дві групи, хоча і виділяють певну кількість підкласів.

Модальні слова, що виражають припущення, можуть диференціюватись за шкалою зменшення ймовірності, яку пропонують О. Гулига та Є. Шендельс [3, с. 106]. До модальних слів, за допомогою яких виражається впевнене припущення, що межує зі ствердженням, належать такі: *sicherlich, offenbar, offensichtlich, wahrscheinlich, gewiss, vermutlich*. Середнє положення на шкалі займають *vielleicht, möglich, möglicherweise, eventuell* та ін. Найнижчий ступінь впевненості, коли реалізація пропозиції ставиться під сумнів, передається такими модальними словами: *kaum, schwerlich, fraglich, unsicher, ungewiss*.

Використання таких МС, як *anscheinend, wahrscheinlich, vermutlich, gewiss, offenbar, offensichtlich*, перетворює висловлення в припущення з найвищим ступенем впевненості. Такого роду припущення часто базуються на знанні мовцем ситуації, мотивованості обставинами. Можливість реалізації дії розцінюється як дуже висока.

Подібну диференціацію зустрічаємо в посібнику В.І.Куракова. Тут наведено не тільки чотири ступені ймовірності (найвищий, високий, середній, слабкий), але й представлені відповідні за мірою впевненості синтаксичні конструкції з модальними дієсловами *müssen, dürfen, mögen, können* + *Inf I / II* [4, с. 21].

За своїм значенням модальні слова є комунікативно-граматичною категорією. З точки зору їх синтаксичної функції модальні слова стосуються не окремої частини мови, а всього речення (точніше – найважливішого синтаксичного відношення, предикативного відношення між підметом і присудком). У зв'язку із цим вони часто розглядаються як вставні слова або парантези:

- 1) „Kann ich mal?“ *fragte Thomas und zeigte auf das Telefon.*
 „Wohin?“
 „Ins Institut – vielleicht, wissen sie dort mehr“ [11, с. 40].

2) *Möglicherweise, dachte der Professor, werde ich, falls es mit Verständigung doch nicht klappen sollte, Danny bitten müssen, einmal herzukommen* [10, с. 7].

Треба зазначити, що слова цієї синонімічної групи не можуть бути виключені з речення без зміни загального змісту висловлення [1, с. 210]. Наприклад, при виключенні модального слова *vielleicht* з речення: *Vielleicht war es wirklich ein Ortsbeben, das sich nur auf die Agglomeration hier beschränkte*“ [11, с. 42], загальний модальний зміст речення зміниться: з припущення воно перетвориться на ствердження.

У макроконтексті часто присутні такі форми припущення, які містять не тільки модальні слова, але й модальні синтаксичні групи, що показують посилення або послаблення ступеня ймовірності. Наприклад:

Ich nehme an, dass die spalten durch das Erdbeben entstanden sind. Das wissen wir deshalb nicht genau, weil Roland unmittelbar vor dem Erdbeben nicht da war, theoretisch wäre es möglich, dass du deine zwei Finger schon vor dem Beben hättest hineinstecken können, wahrscheinlicher ist für mich jedoch das andere [11, с. 132].

Тут спостерігається ціла група модальних синтаксичних конструкцій, за допомогою яких мовець намагається викликати у слухача сумнів щодо повідомлюваної ситуації. Відбувається поступова зміна думки слухача в іншому напрямку (зменшення ймовірності однієї причини та збільшення ймовірності іншої).

Даючи оцінку реальності процесу, що виражений в реченні, модальні слова характеризуються підкреслено динамічним, до деякої міри предикативним характером. Вони легко виступають замісниками цілих речень, особливо в діалозі, коли дійсний зміст речення вже наявний в контексті і головним завданням цього речення є вираження визначеної оцінки реальності цього змісту.

„*Levanas ist verheiratet?*“

„*Möglicherweise*“ [10, с. 9].

Модальні слова, модальні синтаксичні групи та вставні модальні речення доповнюють загальну модальну характеристику речення.

Достатньо наближеними до категорії модальних слів є німецькі модальні частки. Але відрізняються вони від МС тим, що зазвичай не вносять різких змін в семантику речення, а лише уточнюють її, в той час, коли МС можуть докорінно змінювати модальність речення.

Термін „модальна частка” (Modalpartikel) поширився під впливом праць радянського мовознавця О.Т. Кривonosова. В 1977 році була опублікована його дисертація „Модальні частки в сучасній німецькій мові”.

Німецька мова володіє досить багатою та розгалуженою системою модальних часток. Вони передають найтонші відтінки змісту, надають мовленню емоційного забарвлення, гнучкості та неповторного колориту [5, с. 3].

У Г. Хельбіга спостерігаємо наступні ознаки відмежування часток від прислівників та модальних слів, тобто частин мови, найбільш близьких до часток: частка не може бути самостійною частиною мови, а лише її частинкою; оскільки частка не є самостійною частиною мови, то вона не може займати першу позицію в реченні; до частки неможливо поставити питання, оскільки вона не може бути відповіддю [7, с. 21–24].

На відміну від логічних часток, модальні частки стосуються не окремого слова чи словосполучення, а усього речення. В реченні вони виконують велику комунікативну роль, надаючи висловлюванню різноманітних відтінків суб’єктивної модальності: мовець не тільки інформує слухача про що-небудь, й водночас виражає своє ставлення до висловленого. Модальні частки допомагають зрозуміти цілі і наміри мовця, виявити його емоційну оцінку щодо висловленого. Будучи службовими словами, модальні частки не можуть вживатись самостійно, поза реченням, тому своє лексичне значення вони реалізують тільки в реченні.

Модальна частка **wohl** позначає припущення, яке межує з впевненістю. Розповідні речення з часткою wohl:

„... *Nein? Nicht von ihr gehört? Ja, also dann..., äh, es klingelt bei mir! Das wird sie wohl sein. Entschuldigt die Störung*“ [10, с. 16].

„*Wo ist Doktor Schlüter?*“

„*Der wird wohl später kommen. Bringt seine Frau zum Bahnhof, hab' ich gehört* [10, с. 24].“

Питальні речення з модальною часткою **wohl** не є в повному розумінні запитаннями для отримання необхідної інформації. Мовець майже впевнений в справедливості свого припущення і очікує тільки підтвердження своїх слів:

Es sind wohl aufregende Zeiten für jeden, der das Weltall erforscht? [12, с. 22]

Модальна частка **etwa** зустрічається переважно в питальних

реченнях і наближається за семантикою до модальних слів *vielleicht*, *wahrscheinlich*. Крім того, таке припущення має відтінок здивування:

Hast du das etwa selbst gemacht?

Ist das etwa ein Witz?

Ist sie etwa krank?

У питальних реченнях значення *etwa* з його відтінками недовіри і сумніву органічно зливається з синтаксичною семантикою питального речення.

Із короткого огляду бачимо, що в німецькій мові для вираження модальності припущення існує ціла система засобів, орієнтованих на різні ступені впевненості. Перспективним вважаємо аналіз цих засобів як носіїв прагматичної функції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адмони В.Г. Теоретическая грамматика немецкого языка : Строй современного немецкого языка / В.Г. Адмони. – М. : Изд-во „Просвещение”, 1986. – 321 с.
 2. Бехта І.А. Модальна лексика в структурі невластне-прямої мови (на матеріалі американського “short story”) / І.А. Бехта // Іноземна Філологія. – Львів, 1993. – Вип. 104. – С. 94–102.
 3. Гульга Е.В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е.В. Гульга, Е.И. Шендельс. – М. : Просвещение, 1969. – 184 с.
 4. Кураков В.И. Модальность. Учебно-методическое пособие по практической грамматике немецкого языка / В.И. Кураков. – Волгоград : ВолГУ, 2000. – 48 с.
 5. Пророкова В.М. Слова-„приправы”, слова-„заплаты”. Модальные частицы в немецкой разговорной речи : учеб. пособие / В.М. Пророкова. – М. : Высш. шк., 1991. – 127 с.
 6. Gulyga E. Zur Klassifizierung der Wortarten unter besonderer Berücksichtigung der Modalwörter / E. Gulyga // Beiträge zur Klassifizierung der Wortarten. – Leipzig, 1977. – S. 79–89.
 7. Helbig G. Deutsche Grammatik / Gerhard Helbig, Joachim Buscha. – [16. Aufl.]. – Leipzig : Langenscheidt Verlag Enzyklopädie, 1994. – 736 S.
 8. Helbig G. Lexikon deutscher Modalwörter / Gerhard Helbig. – Leipzig / Berlin / München / Wien / Zürich / New York : Langenscheidt Verlag Enzyklopädie, 1993. – 300 S.
 9. Lehmann D. Modalwörter in der deutschen Sprache der Gegenwart / D. Lehmann, U. Spranger // Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung. – Leipzig, 1966. – № 19. – S. 241–259.
- СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ
10. Frank S. Dr. Frank und schöne Verführerin / S. Frank. – Bergisch Gladbach : Bastei Verlag, 1999 – 225 S.
 11. Hohler F. Der neue Berg / F. Hohler. – Frankfurt am Main : Luchterhand Literaturverlag, 1989. – 380 S.
 12. Zeit Magazin Leben. – Nr. 31. – 2008.